

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

תוכן

- א. נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן.....2
- ב. נמצאו או שהחזירו הגנבים אלו ואלו שקלים הם ואין עולין להם לשנה הבאה.....2
- ג. בנושא שכר עסקינן ונשבעין ליטול שכרן ... נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ... נגנבו בלסטים מזויין אבדו שטבעה ספינתו בים.....3
- ד. תורמין על האבוד ... שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהו בני אדם מזלזלים בהקדשות.....3
- ה. השוכר את הפועל לשמור את הפרה לשמור את התינוק לשמור את הזרעים אין נותנים לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו.....4
- ו. היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע נותנין לו שכר שבת לפיכך אחריות שבת עליו.....5
- ז. להפסיד שכרו.....7
- ח. בשקנו מידו.....8
- ט. כשם שאונאה במקח וממכר.....9
- קצת דיני אונאה עפ"י דרכי המסחר בזמננו.....9
- י. כך אונאה בדברים.....11
- יא. לא יאמר לו בכמה הפיץ זה והוא אינו רוצה ליקח.....12
- יב. אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים אם הוא בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך.....13
- יג. אם היה גר ובא ללמוד תורה אל יאמר לו פה שאכל ... אם היו יסורין באין עליו אם היו חלאים באין עליו או שהיה מקבר את בניו אל יאמר לו כדרך שאמרו לו חביריו לאיוב
- 13
- יד. אם היו חמרים מבקשין תבואה ממנו לא יאמר להם לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה ויודע בו שלא מכר מעולם.....14
- טו. אף לא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים.....14
- טז. וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך ... גדול אונאת דברים מאונאת ממון שזה נאמר בו ויראת מאלהיך ... זה בגופו ... וזה לא ניתן להישבון.....15
- יז. כל המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים ... והמכנה שם רע לחבירו.....17
- יח. מכנה היינו מלבין אף על גב דדש ביה בשמיה.....18

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

דף נח.

א. נשבעין לגזכרין ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן

כבר התבאר במסכת יומא דף סה: ולעיל דף נו: שמי שאבד¹ שקלו ואפילו באונס חייב באחריותו, כיון שלא יצא ידי המצוה, עד שימסרנו ליד שימסרנו לגזכר.

בני העיר ששלחו את שקליהן ביד שליח ונגנבו או אבדו, כיון שעדיין לא הגיעו ליד הגזכר לא נפטרו מאחריות, ולפיכך אם השליח שומר הנם הוא הרי זה נשבע להם² שלא פשע, ונפטר כדין כל שומרי הנם והן חוזרין ונותנין שקליהן פעם שניה. וי"א³ שדינם כשומר שכר להלן, שאם נתרמה התרומה נשבע השליח לגזכרים ובני העיר פטורים.

ב. נמצאו או שהחזירו הגנבים אלו ואלו שקלים הם ואין עולין להם לשנה הבאה

עוד התבאר שם שאם נמצאו השקלים הראשונים אחר שנשבע השליח ונגבו שקלים שנית או שהחזירו הגנבים, אלו ואלו שקלים הם, ואין זה הקדש טעות כיון שהי' מחויב ע"פ דין להפרישם כשנאבדו הראשונים, חל עליהן שם הקדש ולא פקע. ואין עולין להן שקלים נוספים אלו לשנה הבאה, שחובות של שנה זו אין עולין לשנה הבאה, שבשנה הבאה צריך להביא מתרומה חדשה, אלא הראשונים כלומר אלו שנמצאו או שהחזירו הגנבים

¹ רמב"ם ושקל הקודש הלכות שקלים פרק ג הלכה ה ט

² ואף על גב שאין נשבעין על ההקדשות כמש"כ ברמב"ם ברפ"ב משכירות אך כבר כתב שם ה"ב דמדרבנן נשבעין על ההקדשות כדי שלא יזולו בהקדש וי"א שהשליח צריך לישבע לבני העיר במעמד הגזכר

³ דעת רש"י דס"ל שבמה שמסרוהו לשומר חינוס לא הוי פשיעה אך הדעה הראשונה דע הרמב"ם דהוי פשיעה במה שמסרוהו לשומר חנוס שהרי הוא פטור בגניבה ואבידה.

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

יפלו לשקלי השנה שהרי מצוה בראשון. והאחרונים יפלו לשקלי שנה שעברה.

אם נתרמה התרומה עליהן. יש מי שאומר שהשקלים הראשונים, שיפלו לשקלי השנה הם השקלים שנגבו בתחלה ואבדו או נאנסו וחזרו, ויש מי שאומר שהשקלים הראשונים הן שהגיעו ליד הגזבר תחלה. ומחלוקת אמוראים היא בירושלמי. וכיון שאין בזה הכרעה יכולין הגזברין לעשות כמו שירצו. ויש מי שאומר⁴ להכריע כדעה השניה.

ג. בנושא שכר עסקינן ונשבעין לִיטול־שכרן ... נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ... נגנבו בלִסטים מזויין אבדו שטבעה ספינתו בים

עוד התבאר שם שאם שלחו את שקליהם ביד שומר שכר אין זה נחשב כפשיעה שהרי הוא חייב בגניבה⁵, ואבירה ולפיכך אם אבדו ממנו באונס, כגון שלקחום לסטים מזויינים או שטבעה ספינתו בים שהוא פטור, רואין אם אחר שנתרמה התרומה נאנס, נשבע השליח לגזברים שנאנסו ממנו המעות, ובני העיר פטורין, שהתורם תורם על הגבוי כבר ועל העתיד לגבות, וא"כ המעות שביד השומר כבר ברשות הקדש הן, ובני העיר מה היה להן לעשות הרי לא מסרום אלא לשומר שכר שהוא חייב בגניבה ואבירה, אבל האונס אינו מצוי.

ד. תורמין על האבוד ... שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהו בני אדם מזלזלים בהקדשות

עוד התבאר שם שאם אבדו קודם שנתרמה התרומה עדיין ברשות בני העיר הם, והשליח נשבע לפני אנשי העיר והן משלמין.

⁴ כן דעת המאירי

⁵ ואף על גב דעל הקדשות פטורין שומרין מתשלומין מ"מ מפסיד שכרו כדבסמוך וי"א דכאן חייב גם בתשלומין מצד התקנה שלא יזלזלו בהקדשות

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

ותקנו חכמים⁶ שנשבעין על ההקדשות שבועת השומרין כעין של תורה שלא פשע⁷, וי"א⁸ שבועה שאינה ברשותו, כדי שלא יזלזלו בהקדשות. ושומר שכר שפטור מאונסין בכל מקום אם נאנס ה"ז לא הפסיד שכרו אלא נשבע שנאנס ונוטל שכרו⁹.

לפיכך אם אמרו אנשי העיר הואיל ואנו משלמין שקלינו, אין רצוננו שישבע השליח שהוא נאמן לנו אין שומעין להן, לפי שתקנת חכמים היא שאין הקדש יוצא בלא שבועה, שלא יזלזלו בשמירת ההקדשות.

ה. השוכר את הפועל לשמור את הפרה לשמור את התינוק לשמור את הזרעים אין נותנים לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו

כבר התבאר במסכת נדרים דף לו. שחז"ל אסרו שכר שבת¹⁰, דהיינו קבלת שכר תמורת עבודה הנעשית בשבת, גם אם אין כל איסור בעצם עשיית העבודה, גזירה משום מקה וממכר¹¹. ושכר – שבת אסור אפילו אם קיבל על עצמו מבעוד יום לעשות את העבודה בשבת ולקבל את השכר תמורת העבודה אחרי צאת השבת¹².

⁶ רמב"ם הלכות שכירות פרק ב הלכה ב

⁷ אבני הושן ח"מ שא א ג

⁸ כן משמע בכיפור הגר"א שם ו דמ"ש בשו"ע שאינה ברשותו דוקא הוא.

⁹ מ"מ שם

¹⁰ שו"ע ונו"כ או"ח שו ד

¹¹ שם במ"ב ס"ק מז, ועיין שו"ת שו"מ מהדו"ה סי' צא, דלדעת הרמב"ן בפרשת אמור, אית ביה דררא דאורייתא. ועיין ח"י הגר"ח על שבת יט א, דאיסור שכר שבת אינו דאסור להרויח בשבת, אלא דאם עשה מלאכה, אף דהיא מלאכה מותרת, כמו שמירת פרה, מ"מ היכא דמשתכר בזה אסור לשמור משום שכר שבת, והשמירה אסורה, וכ"ה בצפנת פענח על הרמב"ם פ"ו מה' שבת הכ"ה בדעת רש"י במו"ק. ועיין שמירת שבת כהלכתה פרק כח הערה קטז

¹² עיין סי' שו בפמ"ג מ"ז ס"ק ד.

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

איסור שכר שבת חל על מקבל השכר¹³, אך גם על נותן השכר חל איסור, שהרי הוא מכשיל את חברו, ועובר איפוא¹⁴ על "ולפני עור לא תתן מכשול".

לשכר שבת נחשבת התמורה בעבור נתינת כל שירות שהוא¹⁵, הן שירות שיש בו משום עבודה, הן שירות של השכרה (חדר, כלים וכד') הן כל שירות אחר. אבל הלוקח מחברו בשבת מאכל או משקה, או הלוקח בשבת תרופה מבית המרקחת הרי הוא חייב לפרוע חובו אחרי צאת השבת, ואין בזה משום שכר שבת¹⁶.

לפיכך שמר טף – בייבי סיטר הנשכר לשמור על ילדים ביום שבת, יש בו איסור שכר שבת, ואף אם משלם בפעם אחת על שמירתו בשבת ושמירתו בימות החול, אין זה בגדר הבלעה, כיון ששכרו לימים נפרדים.

וכן הנשכר לשמור על חית המחמד של חברו ביום שבת, יש בו איסור שכר שבת, ואף אם משלם בפעם אחת על שמירתו בשבת ושמירתו בימות החול, אין זה בגדר הבלעה, כיון ששכרו לימים נפרדים.

וכן הדין אם נשכר לשמור על גדולים או עציצים של חברו¹⁷.

ומשום כך אין עליו אחריות ממונית, במידה ואירע נזק כל שהוא בשבת כיון שאינו נוטל שכר¹⁸.

ו. היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע נותניו

לז שנר שבת לפיכך אחריות שבת עליו

¹³ ע"ש בפמ"ג, וע"ע תהל"ד סי' רמג ס"ק א בשם המנוה"ט וארחות חיים סי' רמז ס"ק ב בשם המנוה"ט והעו"ש, דהאיסור הוא גם על הנותן, אלא דעיין תהל"ד סי' שו ס"ק ז בשם המנוה"ט, דדין זה לא מוזכר בשום מקום, וגם התהל"ד שם דוחה ראיתו, וגם בסי' שו במ"ב ס"ק כא משמע, דהאיסור הוא רק על המקבל, וכן משמע לכאורה בסי' שלד במ"ב ס"ק סא

¹⁴ מ"ב שם כא

¹⁵ עיין סי' רמו במ"ב ס"ק ג, וע"ע שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' ס ס"ק א, וע"ש בתשובותיו ח"א סי' סה, דכל שהכלים מתקלקלים ע"י השימוש בהם, אין בהשכרתם משום שכר שבת.

¹⁶ עיין שו"ת נו"ב מהדו"ת או"ח סוסי' כו.

¹⁷ דדוקא בשקנו מידו הא לאו הכי אין דין שמירה במחובר לקרקע ואפילו אם היה שכיר שבוע או חודש אינו חייב במחובר לקרקע כשנגנב. באור הלכה שם ד"ה לשמור

¹⁸ שו"ע ונו"כ שם

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

עוד התבאר שם ששכר שבת האסור כאמור, הוא זה המשתלם בנפרד בעבור שירות שניתן בשבת, או אפילו משתלם יחד עם השכר בעבור שירות שניתן בימות החול, כאשר שירות זה אינו קשור לזה שניתן בשבת. אבל מותר לקבל תשלום בעבור עבודה שנעשתה במשך תקופה מסויימת, כגון חודש, שבוע או ימים מספר, והשבת בתוכה, והוא הנקרא בפי חז"ל: "שכר – שבת בהבלעה"¹⁹.

במה דברים אמורים שתשלום בהבלעה מותר, בעבודה המתבצעת על פי הסדר שהצדדים רואים אותו כמחייב ומצפים שימשיך להתקיים²⁰. לא כן אם הם רואים אותו כזמני, כלומר שכל צד חפשי לסיימו כראות עיניו ומקבל השירות חייב לשלם רק את המגיע בחישוב יומי עד לתאריך הסיום, שאז אסור לקבל תמורה עבור העבודה שנעשתה בשבת, אפילו כחלק מתשלום עבור כל תקופת ימי העבודה²¹.

ולפיכך, שמר טף, מורה פרטי או כל עובד אחר, מותר לקבל שכר גם בעבור עבודתו בשבת, אם הוא עובד בקביעות בשכירות מחייבת, גם אם התשלום הוא לפי חישוב מספר השעות, ובכללן השעות שהוא עובד בשבת או ביום טוב.

ומכל מקום אין לשכור את השירות בשבת עצמה, גם כאשר מדובר בשירות המותר בשבת והוא מבטיח לשלם לו לנותן השירות בהבלעה²². וגם אם הוא שוכרו מבעוד יום אל לו לדבר בשבת על השכר שישלם אחר השבת תמורת השירות, גם אם ישלם

¹⁹ סי' שו סע' ד ובמ"ב ס"ק יח ובביה"ל ד"ה והתנה. ועיין שו"ת שו"מ מהדו"ה סי' כד, הא דמותר שכר – שבת בהבלעה, כיון דעיקר גזירת שכר – שבת משום מו"מ, והיינו שלא יכתוב, וא"כ כל שהוא בהבלעה, לא יכתוב בענין שבת בפ"ע ועיין שו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' קלב דמשמע לכאורה, דאדם המחזיק בתפקיד קבוע, ואם לא יעבוד בשבת, עם או בלי שיקבל שכר תמורת העבודה בשבת, יעבירוהו ממשרתו, דמותר לו לקבל תשלום תמורת עבודתו בשבת והתשלום תמורת עבודתו בשבת נחשב לו כמתנה שמעניקים לו, ע"ש. ועיין שש"ע שם הע' קלד וז"ל ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דלא מסתבר כלל שיהא מותר לקבל שכר – שבת אם נותן השכר אומר לו, שאם לא יעבוד בשבת, לא יקבל שכרו גם לימות החול. ומ"ש המהרש"ק בתשובה הנ"ל, נראה דמיירי באופן שהתנו ראשי הקהל עם שוחט העיר שצריך לשחוט גם ביום טוב עבור בני העיר בחינם או ע"י דרכי היתר, עכ"ד.

²⁰ סי' שו סע' ד ובמ"ב ס"ק כ.

²¹ הדבר הקובע איננו איפוא אם התשלום הוא בעבור ימי החול יחד עם ימי שבת, אלא אם אמנם הצדדים רואים את העבודה כהמשך אחד המשתרע על תקופה שבתוכה ימי חול וימי שבת. חישוב שכר יום יומי, שלא במסגרת תקופת עבודה צפויה מראש, מעניק חשיבות יהודית לכל יום ויום, לרבות ליום השבת, כך שלא ניתן ליחס את התמורה למכלול הימים שהשבת נבלעה בתוכו. ודע, דאפי' בהבלעה לא התירו לקחת "תוספת – שבת", דהיינו תעריף מיוחד לעבודה בשבת עבור עבודה שנעשתה בשבת, דבכה"ג אין זה בהבלעה, וכן שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל. ונסתפק הגרש"ז זצ"ל, במי שנשכר לעבוד בשבת בצורהיים וגם שעות מספר במוצ"ש, דאפשר כיון שהוא מתחיל בשבת, אין זה חשיב כהבלעה. ואין זה דומה לדין שבסע' עא, דהתם התשלום הוא עבור השימוש בבנין, אבל לעבוד גרוע טפי. שש"כ שם סע' סד והערה קלה ²² סי' שו סע' ו ובביה"ל ד"ה ודוקא, ושם מיירי לדבר מצוה, ועיין סי' שז סע' ב ובביה"ל ד"ה אסור.

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

בהבלעה, כלומר ישלם את תמורת עבודת ימות החול עם המגיע על שבת. זאת ועוד, אפילו רק לשאול אדם, אם רצונו לעבוד אצלו בשכר במוצאי שבת אסור²³.

ומשום שרשאי ליטול שכר בהבלעה המותרת, הרי מוטלת עליו אחריות וחובה ממונית לשלם במידה ואירע נזק או הפסד, ואפילו אם לא אירע בו הפסד אך שלא שמר ביום השבת יכול לנכות לו משכרו²⁴.

ז. להפסיד שכרו

שומר שכר²⁵ בדברים שאין בהם חיובי שומרים, כגון בעבדים, שטרות וקרקעות והקדש²⁶, אם נגנבו או נאבדו²⁷, וכ"ש פשע אף על פי שפטור מתשלומין, מפסיד עכ"פ שכרו²⁸, אבל במקום שחייב לשלם ומשלם, אינו מפסיד שכרו ומנכה שכרו מהתשלומין²⁹, ובאונסין אף על פי שפטור מלשלם, אינו מפסיד שכרו³⁰.

²³ סי' שז סעי' ב ובמ"ב ס"ק ט

²⁴ מ"ב שם יח. ואף דבב"א כלל ס' דין ח' משמע דכשינכה לו אם לא ישמור בשבת תו לא מיחשב בהבלעה לא נהירא כלל וראייתו שהביא מכתובות ס"ד ע"ב תוד"ה מחזי אינה ראייה כלל דהתם הלא יכול לחזור מקטנתו באמצע וע"כ בודאי תקנו שיתחשב לכל יום ויום בפ"ע משא"כ בענייננו שהשכירו לחודש שלם וכי משום שינכה לו כשלא ישמור איזה יום יתחשב כשכיר יום ובודאי כן הוא הדין דמי שהוא שכיר חודש או שבוע אם יחסר איזה יום מהפעולה יכול לנכות לו דהא קבל עליו לשמור חודש או שבוע שלם ואעפ"כ מקרי השכר שבת שלו בהבלעה כנ"ל ברור. באור הלכה שם ד"ה נותן לו

²⁵ שו"ע ונו"ב הו"מ שא א

²⁶ כן בסימן סו (סעיף מ) לענין שטרות

²⁷ וכתב בקצה"ח (סימן שה סק"ב) שה"ה בשמירה בבעלים, אף על פי שפטור מתשלומין, שכרו מיהא מפסיד, וכתב המאירי שה"ה בהתנה ש"ש להפטר מגו"א, ונגנב או נאבד מפסיד שכרו, וכן העלה מהר"א שישן (סימן עג), הביאו הש"ך (סימן שה סק"ב). אבל המחנ"א (הלכות שומרים סימן כב) כתב שעיקר שכר ש"ש הוא משום נטירותא יתירא, וזה שהתנה להפטר מנגיבה ואבידה הרי לא קיבל עליו נטירותא יתירא וע"כ שכרו לאו שכר שמירה הוא, אלא שכר טרחו או שכר המקום, ולכן אין לו להפסיד שכרו, ומ"מ נראה שאף לדעת המחנ"א אם התנה להפטר מפשיעה ופשע מפסיד שכרו.

²⁸ וכתב באולם המשפט שאפילו נגנב מקצת הפסיד כל שכרו.

²⁹ מאירי (סוף פרק האומנין), וכ"כ בהנהות חשק שלמה (לב"מ דף נח).

³⁰ כמ"ש בגמרא נשבעין ליטול שכרן, והיינו שנשבעין ששמרו כראוי. ש"ך (סימן שג סק"ה), ועיי' חידושי רעק"א (סימן סו סעיף מ). ומדברי הפוסקים נראה שמשעת אונסין ואילך לכו"ע אינו משלם לו וכ"כ בנה"מ (סימן שג סק"ג), אלא שכתב שם שאף באונסין אינו מקבל שכרו אלא באונס שבגוף החפ"ן, אבל אונס בגופו של שומר, אפילו להפוסקים שגם באונס כזה פטור, שכרו מיהא מפסיד (עיי' ערך ש"י סימן רכז סעיף ז). ועיי' פתחי חושן חלק ג פרק ב הערה מג

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

אומן³¹ שנאנס ממנו החפץ לאחר שתיקנו, והרי הוא פטור מאונסין, יש אומרים שמ"מ נותן לו שכר אומנותו, ואם נגנב או נאבד באופן שהאומן חייב לשלם עבור החפץ, נראה שמנכה ממנו שכר אומנותו, ויש להסתפק³² במקום שהאומן פטור מלשלם עבור החפץ, אם חייב לשלם לו שכרו.

ח. בשקנו מידו

בדברים שאין³³ בהם חיובי שומרים כגון עבדים שטרות וקרקעות והקדשות, אין השומר אפילו שומר שכר³⁴, מתחייב בדיבור³⁵ בלבד, כיון שמדינא אינו שומר כלל, אא"כ קנה מידו³⁶, שהמפקיד מקנה סודר לשומר, ותמורתו

³¹ פתחי חושן חלק ד פרק יג סעיף ה

³² בקצה"ח (סימן שם סק"ב) מסתפק באומן (ומסתבר דה"ה בשליה שנוטל שכר בעיקר עבור מרחתו, אלא שדינו כש"ש משום שנהנה, כמ"ש בפרק א סעיף ד) שהשלים מלאכתו ונאבד אח"כ באופן שהוא פטור, כגון בבעלים, אם גם בזה מפסיד שכרו ומצדד לומר שמה שאמרו בדין שומר בעבדים ושטרות שאע"פ שהוא פטור מלשלם מפסיד שכרו עכ"פ, היינו דוקא בשכר שמירה, שעיקר שכרו עבור השמירה והרי לא שמר, אבל אומן המקבל שכר עבור המלאכה, אלא שממילא נעשה ש"ש, כיון שמצד דיני שומרים פטור, הו"ל כאילו נאנס שאינו מפסיד שכר מלאכתו, וכמו שנתבאר לעיל, אלא ששוב מסתפק בזה, דאפשר דכיון ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, והיינו לאחר חזרה ליד בעלים, כמ"ש התוס' (ב"ק דף צט), בשלמא כשנאנס הוי כחזרה ליד בעלים ונגמרה השכירות, אבל פשיעה או גז"א אינו נקרא חזרה, וכיון שלא גמר השכירות הפסיד שכרו, אף על פי שהוא פטור משום שמירה בבעלים או בדברים שאין בהם חיובי שמירה. והנה"מ (שם סק"א) פשיטא ליה שמפסיד גם שכרו ובערוה"ש (סוף סימן שט) פסק כהנה"מ.

³³ שו"ע ונו"כ סו מ ושא ד

³⁴ ובשער משפט (סימן סו ס"ק לה) הקשה למה לא יתחייב עכ"פ שומר שכר בלא קנין משום ההיא הנאה שמקבל שכר על שמירתו והוי כשכירות דומיא דאומן, והרי בשכירות מיד כשהתחיל במלאכה חייב כקנין על כל תנאי השכירות, וכמ"ש בשו"ע (סימן שטו), וכיון שהתנה להתחייב חל הקנין גם על תנאי זה, עיין שם, ובערך ש"י הבין בכונת השע"מ להקשות שמשום ההיא הנאה דשכר שימור הוי כהנאה דשואל, וכמ"ש התוס' (בדף נח ע"א ד"ה אמר) שמשום ההיא הנאה דמהימן ליה מתחייב בלא קנין, ועפ"ז תירץ הערך ש"י דשאני הנאה דשואל שאף אם ישלם עבור הפרה הנאתו קיימת, משא"כ בשכר שימור שאם יתחייב לשלם עבור הפרה אין לו הנאה כלל.

³⁵ בקצה"ח (סק"ב) הקשה גבי הקדש למה לא יתחייב בלא קנין מטעם אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, וגם אסמכתא מועיל בהקדש, ולכן העלה שבהקדש מתחייב באמירה בלבד, ובנה"מ (סק"ד) כתב שאם אמר בפירוש שאם יאבד יתחייב להקדש כך וכך באמת מתחייב באמירה בלבד, אבל הכא מיירי שאמר שקיבל על עצמו דיני שומרים, וכיון שמדין תורה אין דיני שומרים בהקדש, לא מהני בלא קנין. ועיי' נחל יצחק (סימן כו וסימן סו).

³⁶ כתב הש"ך (סק"ז) בשם הר"ן שה"ה באומר אתם עדי או כשמתחייב בשטר מועיל לדעת הרמב"ם, והש"ך סובר דלא מהני רק קנין, משום דדמי לאסמכתא, שאינו מתחייב מיד אלא אם יאבד, ומ"מ לא הוי אסמכתא ממש, שהרי באסמכתא אף קנין סתם לא מהני אלא בב"ד חשוב. ועיי' קצה"ח (סימן סו ס"ק מז) אם מועיל קנין להתחייב בשבועה.

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

מתחייב בחיובי שמירה, ויש אומרים³⁷ שיכול להתחייב בפשיעה אף בלא קניין.

דף נח:

ט. כשם שאונאה במקח וממכר

קצת דיני אונאה עפ"י דרכי המסחר בזמננו

- א. דיני אונאה³⁸ ומקח טעות נקבעים ביחס למצב השוק, שאם אדם מכר חפץ והוסיף שתות על מחירו האמיתי, המקח קיים ומחזיר אונאה. ואם היה שינוי פחות משתות, הרי זו מחילה. ואם יותר משתות, הרי זה ביטול מקח.
- ב. דברים שמוכרים תמיד בשער קבוע יש דין אונאה אפילו בפחות משתות, ולפיכך מצרכים שהם בפקוח ממשלתי בכלל זה, ובפרט במוצרים המסובסדים³⁹,
- ג. אם יודע שהמחיר עלה חייב להודיע למוכר, אפילו אם הוא בגלל ביטול סובסידיה, העלאת מסים או סתם העלאת מחיר אפילו בפחות משתות, וגם בדיעבד צריך להחזיר האונאה אפילו פחות משתות אא"כ יודע שהמוכר מוזיל מהשער הרשמי, א"צ לשאל⁴⁰.
- ד. דברים שאין להם שער ידוע, דעת⁴¹ הרבה פוסקים שאין בהם דין אונאה, אלא שקשה להגדיר מה נכלל בזמננו בכלל זה, שלמרות שיכול להיות הפרש גדול

³⁷ מהנ"א (הלכות שומרים סימן ח), שבפשיעה הוי בכלל גרמא בנזקין, וכשם שיכול להתחייב בכל תשלומי גרמא, כמ"ש הראשונים (בב"מ פרק איזהו נשך דף עג ע"ב) בההוא דזולשפט, ה"נ יכול השומר להתחייב בפשיעה, עיין שם, ואפשר שכן הוא דעת הרמב"ם שמחייב בפשיעה, ועי' מנחת פתים (סימן שכח), אמרי בינה (דיני פסח סימן ה).

³⁸ פתחי חושן חלק ה פרק י הערה א

³⁹ ואפילו יש מוכרים בפחות מעט מהמחיר הרשמי, כבר כתבתי להלן שאין דין אונאה למי שמוכר במחיר הרשמי

⁴⁰ אם המחיר עלה. ואם נודע היום שלמחר יעלו המחירים, עי' מ"ש שם שיתכן שמכיון שלמעשה כבר לא ימכרו לפי השער הישן, שוב אין זה מחירו לפי שעתו, ולא אמרו שבאונאה הולכין לפי מקומו ושעתו אלא בדבר שאפשר לקנותו בשעתו, ושם כתבתי שאפשר לדון בזה כדבר שאין לו שער כלל, כיון שא"א לקנותו עתה, ואם כי לכתחלה מסתבר שאם אין המוכר יודע צריך להודיעו, בדיעבד נראה שאין בו דין אונאה.

⁴¹ ומסתבר שאע"פ שלענין לכתחלה לא שייך לומר קים לי כדעת המקילים, שהרי עדיין אינו מוחזק, וגם יש בזה איסור, שלדעת הרבה פוסקים אינו יכול לומר קים לי, אבל לענין דיעבד נראה שיכול לומר קים לי שלא להחזיר האונאה

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

במחיר בין חנות אחת לשניה, יתכן שגם בזה יש לילך לפי רוב המוכרים, והשער שבשוק נקבע לפי המחיר המקובל אצל רוב המוכרים⁴².

ה. מוצר או מצרך שיש מחירון של ביהח"ר, אף על פי שיש מוזילים ממחיר זה, אם הרבה ואם מעט, כל מה שמתחת למחיר המחירון אינו בדין אונאה, וכל מה שלמעלה ממחיר זה חזר לדין אונאה.

ו. חנויות יוקרה, שמוכרים במחיר גבוה יותר מבשאר חנויות, שבדרך כלל השירות והנוחיות בחנויות אלה טובים יותר מבשאר חנויות, או שיש חנויות שיש גם יעוץ מסוים שאין בשאר מקומות, שבגלל יתרונות אלה המחיר שם גבוה יותר, אין לדון דין אונאה בחנויות אלה עפ"י שער שבשוק הרגיל, ואין המחיר שבחנויות אלה מזהה גורם לגבי שאר חנויות⁴³.

ז. מכירות סוף העונה שמוזילים המחירים, אינו חייב להוזיל וגם בהוזלה מועטת א"צ להוזיל, ובפרט שמקובל שיש פרסום בכל חנות שיש הנחה באחוז מסוים, ואם אינו מפרסם שנותן הנחה, אין בו דין אונאה, אולם אם יש הסכם בין כל סוחרי ענף מסוים להוזלה בסוף העונה או בעונה מסוימת, צריך להתחשב בזה.

ח. אגב, מ"ש בספר הנ"ל שהמייצר מוצר חדש וקבע לו מחיר ואח"כ החלו גם אחרים לייצר אותו מוצר במחיר מוזל, אם יש כמה מוכרים בזול, אזלינן בתר רוב מוכרים, ואם יש שנוי כל שהו בין המוצרים, שוב אין זה אותו מוצר, ואין בזה דין אונאה.

ט. חנויות שבפרברים ובשכונות מרוחקות שהמחירים גבוהים יותר, באונאה אזלינן לפי מקומו ושעתו, ויש לחלק בין דברים שאין דרך לילך למקום רחוק לקנות, כגון ירקות וצרכי מכולת וכיוצא בזה, שלא מסתבר שמקומות המרוחקים יחשבו בכלל מקומו, אבל בשאר דברים שדרך לקנות במרכז העיר או במקומות אחרים, נראה שכל העיר בכלל מקומו.

⁴² כיום ההפרש בין המחירים בחנויות הוא גדול מאוד, ולדוגמא, לפני כמה שנים נעשה סקר בחנויות שבאזור 'גאולה' על פלשת שבת, והמחירים נעו מ - 80 ש"ח ועד 130 ש"ח, הרי שההפרש בין המחיר הנמוך ביותר לגבוה ביותר הוא שישים ושתיים אחוז, ואם כן יש לברר איך נקבע את המחיר שלפיו מחשבים את שיעור האונאה. והיה ניתן לומר שמחשבים לפי הממוצע שביניהם, וא"כ, באופן הנ"ל, המחיר הראוי הוא 105 ש"ח ולכן המחיר של 80 ש"ח הוא זול ביותר משיעור שנות מן הממוצע, ולפ"ז אסור לקנות בסכום זה, שהרי זו אונאה למוכר, וכן להיפך, בעל החנות שמוכר ב - 130 ש"ח מאנה את הקונים ביותר משתות, אך ודאי שאי אפשר לומר כך, וברור שיש סיבות רבות ושונות לקביעת מחירים בחנויות, ובדרך כלל יש לכל חנות מחירים משלה, ומותר לכל חנות לקבוע מחירים משלה. הרב מנחם מנדל שפרן בכתב עת: אוצר המשפט, אונאה ומקח טעות - ענייני אונאה ומקח טעות

⁴³ וראיתי בספר "ממון כשר" שמצדד להקל בחנויות אלה בגלל הוצאות הגדולות שיש להם, ואינו נראה לי, שלא מצינו שישתנה דין אונאה בגלל הוצאותיו של המוכר (פרט לנו"נ באמונה), שאף אם קנה ביוקר, או שמרה הרבה להשגת הסחורה, יש בו דין אונאה לפי שער השוק. פתחי חושן שם

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת בבא מציעא

- י. לא נאמר דין אונאה אלא כשבדרך כלל המחיר הוא קבוע, אבל בדבר שהשער משתנה משעה לשעה, כגון עפ"י היצע וביקוש, או כשהתנאים משתנים ויש מקום לשנות המחיר, הרי זהו שעתו לקבוע המחיר לפי התנאים החדשים.
- יא. במחיר דירה, אם יש שער קבוע כגון בקבלן המוכר כמה דירות במחיר קבוע, יש לחשוש לאיסור אונאה בקרקעות. אבל בשאר דירות הם בכלל דבר שאין לו שער ידוע, שכל דירה ודירה יש לה תנאים ויתרונות או חסרונות אחרים, וגם היצע וביקוש משנה מחיר הדירה בשכונה מסוימת, וכ"ש במגרשים שלא שייך כלל לקבוע שער⁴⁴.
- יב. אין לירא שמים לכתחלה להפקיע מחיר אפילו במקום שאין איסור אונאה, וגם יתכן שיש בזה איסור הפקעת שערים שנוהג גם במקום שאין איסור אונאה. אמנם במקום שיש מוכרים כך ויש מוכרים כך, אפילו מצד לצאת ידי שמים אינו חייב למכור במחיר הזול.

י. נך אונאה בדברים

אמרו חז"ל כשם שיש אונאה במקח וממכר, כך יש⁴⁵ אונאה בדברים⁴⁶. שנאמר (ויקרא כה פסוק יז) וְלֹא תֹנֶנּוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ.

ובכלל אונאת דברים המצער את חבירו בדברים, או המביישו בדברים ולכן אסור לומר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ואין בו כח להעזר מהם⁴⁷, וי"א⁴⁸ שגם המקללו בפניו, לבר איסור קללה יש בו משום אונאת דברים. וי"א⁴⁹ שגם המרמה את חבירו בדברי שקר הוא בכלל אונאת דברים.

⁴⁴ ואין לומר שהשער נקבע ע"י שומת בקי, שלא מצינו אלא שער בשוק, והבקי יכול לקבוע אם זהו השער שבשוק, אבל אין הבקי קובע שער.

⁴⁵ חו"מ סי' רכ"ח סעי' א' רמב"ם מכירה פי"ד הי"ח

⁴⁶ וכבר האריכו חז"ל והפליגו בחובת האדם להזהר בדיבורו, וגם הפליגו בעונשים ותוצאות חמורות היוצאים מדברים אסורים, וכמה וכמה ספרים נתחברו בענין זה, והפליגו בענין זה מרן החפ"ץ חיים וצ"ל בחיבוריו, שיכול האדם לקלקל בדיבורו ולעבור בכמה וכמה איסורים, ואמרו חז"ל (ערכין דף טו ע"ב) מאי דכתיב מות וחיים ביד הלשון, מה יד ממיתה אף לשון ממותה, ועי"ש עוד כמה מאמרים בענין זה, ומה יתרון לבעל הלשון, שעיקר יתרון האדם מן הבהמה הוא הלשון, וכמ"ש ויהי האדם לנפש חיה ומתרגמין לרוח ממללא, ובמקום שינצל האדם יתרון זה להעלות את עצמו לדרגת נפש חיה ע"י דיבורו בתורה וגמ"ת, עלול ח"ו בדיבור אסור לירד למדרגה פחותה מן הבהמה

⁴⁷ חינוך של"ח שערי תשובה לרבינו יונה שער ב אות כד, וכן מוכח ברש"י בפירוש החומש שכתב, כאן הזהיר על אונאת דברים שלא יקניט את חבירו. והרמב"ם בספר המצוות הכליל בזה גם שלא יכעיסנו ויבהילוהו

⁴⁸ בשו"ע הרב

⁴⁹ באור החיים פרשת בהר שם

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

והעובר ע"ז עובר בלאו דלא תונו אבל אין בו מלקות משום דהוזה לאו שאין בו מעשה⁵⁰. אבל מנדין אותו עד שיפייסנו⁵¹, ויש אומרים⁵² שמכין אותו מכת מרדות מדרבנן.

כל המפריע⁵³ לחביר לישון או מעירו משנתו נמי בכלל איסור זה הוא דעי"ז ודאי מצער חבירו ואפי' בדברים שע"פ דין חבירו אינו יכול למנעו⁵⁴ כגון שישן בשעה מוקדמת שלא כדרך העולם עכ"פ ראוי להימנע מלעשות פעולה שתעירו משנתו (כגון להפעיל מכונה שמרעישה וכל כיו"ב) משום איסור זה.

המאריך⁵⁵ בתפילתו ראוי שלא יעמוד מאחרי המקצרים כדי שלא לצערם כיון שלא יוכלו לפסוע לתוך ד' אמותיו.

יש לאדם ליזהר⁵⁶ ביותר שלא לעשות דבר מאוס לפני חבירו כגון הרק בפני חבירו והורג כנה בפני חבירו ונמאס בה, וכן כל כיו"ב, וכן העוקף תור של חבירו בחנות או בבנק, וכן האוכל דבר שריחו נודף וחבירו מצטער עי"ז שם

כשם שאונאה בדברים, כך אונאה בעין רעה, שמראה לחבירו פנים רעים⁵⁷.

יא. לא יאמר לו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח

כיצד הוא אונאת דברים, לא יאמר: בכמה⁵⁸ אתה רוצה ליתן חפץ זה, בשעה שהוא אינו רוצה לקנותו. ואם רוצה לידע את מחיר החפץ ואינו רוצה לקנות יאמר למוכר בפירוש שאינו מתכוין לקנות אלא רק לידע מחירו⁵⁹. ואם

⁵⁰ ל' ההינדך שם "ועובר על זה והכאיב את חבירו בדברים, באותן שפירשו חכמים וזכרונם לברכה בבעל תשובה ובחולה ובכיוצא בהן, עבר על לאו זה, אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה. וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל ביד האדון המצוה על זה, יתברך ויתעלה" ועכ"פ לוקה ע"ז מכת מרדות ככל לאו שאין בו מעשה וכמש"כ בב"י וב"ח חו"מ סוסי' א'

⁵¹ שו"ע ונו"כ א ו, תכ לח

⁵² רמ"א תכ לח ועיין פת"ש שם בשם שו"ת חת"ס חו"מ סימן קפא בענין פדיון מלקות בתשלומין והתשלומין למי.

⁵³ פתחי חושן חלק ה פרק טו הערה ג

⁵⁴ ועי"ש הביא דיון מה הדין בעושה מסיבה או ביהמ"ד הסמוך למקום מגורים אי צריכים להפסיק להרעיש אחרי השעה המקובלת באותו מקום וכיו"ב

⁵⁵ פתחי חושן שם

⁵⁶ שם

⁵⁷ יראים השלם סי' ק"פ

⁵⁸ שו"ע ונו"כ רכח ד

⁵⁹ הליכות עולם להר"ר אברהם יוסף אהרמן עמ' צ"ו

תרומות והנצחות | בנק הדואר | ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

ברעתו לקנות ומסבב בכמה חנויות לשאול מחיר החפץ, אין בזה איסור, שזהו דרך מו"מ, והרי אם ימצא שאצל זה זול יותר יחזור לקנות אצלו⁶⁰.

**יב. אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים
אם הוא בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך**

ובכלל אונאת דברים שלא יאמר להבירו דברי קנטור, אף על פי שאין בהם גנות ודופי שיש בו עתה, שזה אסור משום לשון הרע, אלא שמזכיר לו מה שכבר היה.

ולכן אם⁶¹ היה הבירו בעל תשובה, לא יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים. אם היה בן גרים, לא יאמר לו: זכור מעשי אבותיך, וכ"ש בגר עצמו שמזכיר לו מעשיו. וגם בישראל שיש לו פגם משפחה אסור לבזותו במעשיהם⁶². ואם היה מכוער או בעל מום, או שאר חסרון בו או באשתו או באבותיו, לא יאמר לו כמה מכוער אתה, או ראה מומך והסרוגך, או חסרון אשתך ואבותיך⁶³.

**יג. אם היה גר ובא ללמוד תורה אל יאמר לו פה שאכל ...
אם היו יסורין באין עליו אם היו חלאים באין עליו או
שהיה מקבר את בניו אל יאמר לו כדרך שאמרו לו
חביריו לאיוב**

היה גר ובא ללמוד תורה⁶⁴, אל יאמר לו: פה שאכל נבלות וטרפות, שקצים ורמשים, בא ללמוד תורה שנאמרה מפי הגבורה.

⁶⁰ פתחי חושן חלק ה פרק טו הערה טו

⁶¹ רמב"ם שם הי"ב ושם סעי' ד'

⁶² החפץ חיים בחובת בשמירה

⁶³ ערוה"ש שם

⁶⁴ רמב"ם שם הי"ב ושם סעי' ד'

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

אם היו יסורין באים על חבירו או שהיה מקבר בניו לא יאמר לו אפילו דרך תוכחה שבודאי על מעשיך הרעים באו עליך היסורים, כדרך שאמרו חביריו לאיוב⁶⁵: (איוב ד פסוק ו ז) הֲלֹא יִרְאֶתֶךָ פֶּסֶלֶתֶךָ תִּקְוֶתֶךָ וּגְוֹ. וְכִּי נָא מִי הוּא נְקִי אָכֵר וּגְוֹ.

י. אם היו חמרים מבקשין תבואה ממנו לא יאמר להם לנו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה ויודע בו שלא מכר מעולם

היו חמרים⁶⁶ מבקשים לקנות תבואה לא יאמר להם לכו אצל פלוני, והוא יודע שאין לו למכור, שהרי בכך יבייש את המוכר ואת הקונים⁶⁷.

נשאלה שאלה⁶⁸ על דבר חכמה לא יאמר למי שאינו יודע אותה חכמה מה תשיב בדבר, וכן כל כיוצא בדברים אלו.

טו. אף לא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים

לא רק שלא יאמר לחבירו בכמה תמכור חפץ זה והוא אינו חפץ לקנותו, אלא אפילו⁶⁹ חפץ לקנותו רק שאין לו דמים, לא יאמר לחבירו בכמה תמכור חפץ זה כשכוונתו להטעות את חבירו ואחר כך כשלא יקנה יכיר חבירו

⁶⁵ וכתב הסמ"ע עפ"י דברי הרא"ש, דמה שאמרו לו חביריו של איוב כך, מפני שהמיה דברים כלפי השגחת הש"י ומדותיו.

⁶⁶ שו"ע ונו"כ רכח שם

⁶⁷ מדברי רש"י שכתב, הייתי סבור שיש לך תבואה למכור, נראה שאותו פלוני מצטער שמתבייש כשמבקשים ממנו למכור ואין לו, וכן משמע לשון הברייתא, ויודע בו שלא מכר תבואה מעולם, אבל בכסף משנה פי"ד מה' מכירה פירש שנתכוין לבייש החמרים, שכשיבואו אצל פלוני ויאמר להם וכי מוכר תבואה אני שבאתם אלי, ונמצאו מתביישים, וכן נראה מדברי החת"ס בתשובה חו"מ סימן קעו, שדן במי שהתל במוהל ושלח אותו אצל פלוני שילדה אשתו זכר ומכדו במצות מילה, והוברר שלא היו דברים מעולם. שיש בזה משום אונאת דברים, דומיא דהך דחמרים, ומפרש שהחמרים באו בלא"ה לקנות תבואה ולא גרם להם הפסד, עיין שם. ובשו"ע הרב, וכן בערוה"ש כתבו שני הפירושים.

⁶⁸ שו"ע שם, ודבר זה לא הוזכר במשנה ולא בברייתא אלא מדברי הרמב"ם, וכתב המ"מ שיש ללמוד דבר מדבר. ובשו"ע הרב כתב בזה, או שאומר דבר אחר שע"ז ניכר גנותו של חבירו וכו', וכתב בספר חסידים סימן שיב שאם בא אורח לביתך אל תשאל לו בדברי תורה אא"כ תדע שיוכל להשיבך, כדי שלא יתבייש. ⁶⁹ שולחן ערוך הרב חושן משפט הלכות אונאה וגניבת דעת סעיף כח

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

שנתכוין להטעותו ויצר לו מצער את המוכר שמתאכזב כשאינו קונה. וי"א⁷⁰ שגם אם כוונתו להטעות את חבירו אסור כיון שמטריחו הינם ועוד יכול לגרום לו הפסדים בכך שיאלץ להוריד מחיר או להבריח אחרים שלא לקנות.

טז. וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך ... גדול

אונאת דברים מאונאת ממוז שזה נאמר בו ויראת

מאלהיך ... זה בגופו ... וזה לא ניתן להישבון

גדול איסור אונאת דברים⁷¹ מאונאת ממוז, שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון, זה בגופו וזה בממונו; והרי הוא אומר בהונית דברים (שם) ויראת מאלהיך לפי שהדבר מסור ללב שיכול לומר לטובה נתכונתי וכיוצא, לפיכך נאמר בו הוי ירא מן היודע מהשבות, אם לטובה אם לאונאה⁷² הא למדת כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך והצועק על אונאת דברים נענה מיד.

⁷⁰ המאירי כתב שיש בזה גם פסידא, וז"ל, לא יאמר בכמה חפץ זה וכו', שהרי מתוך שבוש לומר שאינו רוצה ליקח משפיל לו מקחו לומר שאינו שוה כל כך ואחרים שומעים, ונמצא גורם לו פסידא, ואפילו לא היה שם אדם, מ"מ מטריחו ומצער, שחשב למכור ולא מכר, ואח"כ נתגלגל לאונאת דברים שלא יביישוהו בדברים וכו', והרשב"ם בפסחים דף קיב ע"ב פירש שנמצא מפסידו חנם, משום שלא יקחנו אחר מאחר שאתה מהפך בו. ובהובת השמירה פירש בדברי המשנה שהאיסור הוא מפני שמטריחו בדברים חנם, וכתב בספר חסידים סימן שיא דה"ה להיפך, שאל יתעה לקונים שרוצה למכור הפציו ואין בלבו, ומחמת כן אינם קונים במקום אחר ויש בזה משום אונאת דברים, עיין שם וכן בסימן תתרט"ו.

⁷¹ ובא וראה עד כמה חמור איסור זה שבשו"ת חת"ס הו"מ קע"ו כתב "ע"ד השוחט מיכאל ראב שוחט בכפר א' פגע באיש א' נכבד כה' מיכאל פשקזו מקהלתו דמעלתו והתל בו שילדה אשתו של השוחט בן זכר ושמכבדו במצות מילת בנו באשר ידע המהתל ההוא כי הנכבד ר' מיכאל מהדר מאוד על מצוה זו וביום א' העבר נסע ר' מיכאל מהלך ארבעה שעות מקהלתו לכפר ההוא והנה שיקר בו ונקבה ילדה והי' לשחוק בעיני כל ונפשו בשאלתו וכן הגאון אבדק"ק ס"ה שואל אם יש להעביר השוחט מאומנתו על מעשה הנ"ל או מה לעשות לו. הנה יש בכאן דיני ממונות ודיני אונאה ואחרון ראשון כי אינה חברו בדברים עכ"פ וכו' ומכ"ש דאיכא עלי' רשעת לאו דלא תונו פשיטא שיכולים להעבירו מאומנתו עד שיפיים את שכנגדו בכל מה שראוי לפי הנ"ל ולקבל תשובתו על הוצפתו ולאו של אונאה ועד אז אני מסכים להעבירו אם קבלו ב"ד טענת הצדדי ואמתלאותם וימצא את השוחט חייב כנ"ל כל זה כתבתי בחפזי."

⁷² רש"י עה"ת שם "ועיין רבנו בחיי שם והטעם לפי שהמתאנה מצמער ביותר ומחליש דעתו ולבו נכנע על צרתו ומתפלל מתוך דאגת לבו בכוונה ונשמע. ואם הוא אומר ומי יודע אם נתכונתי לרעה, לכך נאמר ויראת מאלהיך."

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת בבא מציעא

וכן כל כיוצא בדברים⁷³ אלו שהם צער הלב, אף על פי שאינו מחרפהו בגנאי ודופי שיש בו עתה, ואינו מכנהו בשם רע, ולא מביישו ברבים, ואין צריך לומר המחרפו בדברי גנאי ודופי, אפילו ברמז, ואפילו הוא אמת, אלא שאינו עון וחטא אשר חטא בענין שראוי לבזותו, שיש בזה איסור אונאת דברים מלבד איסור לשון הרע שהוא אפילו כשאומר כן שלא בפניו.

כמה אזהרות⁷⁴ וכמה זירוזין שהזהירונו זכרונם לברכה בענין זה שלא להכאיב הבריות בשום דבר ולא לביישם, והפליגו בדבר, ואין צריך לומר המחרפם בדברי גנאי ואפילו הוא אמת, שיש בזה משום אונאת דברים מלבד איסור לשון הרע, וכן המקלל לאדם בפניו יש בזה משום אונאת דברים מלבד איסור קללה. וראוי להזהר שאפילו ברמז דבריו לא יהי נשמע חירוף לבני אדם, כי התורה הקפידה הרבה באונאת הדברים, לפי שהוא דבר קשה מאד ללב הבריות, והרבה מבני אדם יקפידו עליהן יותר מן הממונ⁷⁵. ואפילו בקטנים ראוי להזהר שלא להכאיבן בדברים יותר מדי, זולתי במה שצריכין הרבה כדי שיקחו מוסר, ואפילו בבני ובנותיו ובני ביתו של אדם, המיקל בהם שלא לצערן בעיני אלה, ימצא חיים ברכה וכבוד.

המאנה את חבירו⁷⁶ בביהכ"ס עונו גדול עד מאד כי מלבד שהם עונות חמורים מאד עוד יגדל העון יותר במקום קדוש כי הוא מזלזל בכבוד השכינה, ואינו דומה החוטא בינו לבין עצמו לחוטא בפלטין של מלך לפני המלך, ועוד תגדל הרעה בזה שהוא מכשיל גם את הרבים בעונות החמורות הנ"ל⁷⁷, וגם פעמים רבות בפני הס"ת שזה ג"כ עון חמור בפני עצמו כי אפילו המבזה חבירו בפני ת"ח, אחז"ל שהוא אפיקורוס ואין לו חלק לעוה"ב וכ"ש למבזה חבירו בפני הס"ת וכבוד השכינה, ע"כ הירא וחרד לדבר ה' ישים תמיד עיניו ולבו לזה שלא לדבר שום דברים בטלים בביהכ"ס וביהמ"ד, והמקום הזה יהיה מיוחד אצלו רק לתורה ולתפלה.

⁷³ שו"ע הרב

⁷⁴ חינוך של"ה

⁷⁵ "ולא יהיה באפשר לכתוב פרט כל הדברים שיש בהן צער לבריות, אבל כל אחד צריך להזהר כפי מה שיראה, כי השם ברוך הוא הוא יודע כל פסיעותיו וכל רמיוותיו, כי האדם יראה לעינים והוא יראה ללבב. וכמה מעשים כתבו לנו זכרונם לברכה במדרשים ללמד על זה מוסר, ועיקר הענין בפרק רביעי ממציעא", חינוך שם

⁷⁶ מ"ב סי' קנ"א ס"ק ב'

⁷⁷ כי האי תגרא דמיא לבדקא דמיא ומתחלה הותחל העון באיזה אנשים ולבסוף יתלקטו ויתחברו חבורות חבורות לריב איש ברעהו עד שנעשה כל הביהכ"ס כמדורה גדולה ובעויה באין מזה כמה פעמים לידי חרפות ונידופין והלבנת פנים ברבים ולידי הכאות ומלשינות וגודל חילול שם שמים בין האומות ומי גרם לכל זה אם לא הראשון שהתחיל בעבירה תחלה ובודאי לע"ל ישול שכר כנגד כולם

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

יז. כל המלביץ פני חבריו ברבים כאילו שופך דמים ...

והמכנה שם רע לחבירו

אסור לאדם להכלים את ישראל אפי' בינו לבין עצמו בין בדיבור בין במעשה⁷⁸ ואע"פ שהמכלים את חבריו בדברים אינו לוקה עליו ואינו בר תשלומין עון גדול הוא⁷⁹, ואין המחרף ומגדרף לעם ומביישן אלא שוטה רשע וגם רוח⁸⁰. אבל אם המלביץ את פניו ברבים⁸¹, כבר כרתוהו רז"ל מעולם הבא ואמרו, המלביץ⁸² את פני חברו ברבים – אין לו חלק לעולם הבא⁸³ לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חבריו ברבים בין קטן בין גדול ועוד שהמלביץ פני חברו ברבים הוא מן היורדים לגיהנום ואינם עולים⁸⁴.

⁷⁸ רמב"ם הלכות דעות פרק ו' ה"ה הפיץ חיים בפתיחה לאוין י"ד שו"ע הרב הו"מ הל' אונאה סעי' כ"ט
⁷⁹ "ודע דלאו דלא תונו וכו' עיקרו קאי אפילו אם המצטער אינו מתבייש על ידי זה רק צער בעלמא כמו שמצוייר שם בגמרא בהרבה אופנים לא יתלה עיניו וכו' וכיוצא בזה. והלאו דלא תשא וכו' עיקר הלאו נאמר רק על שלא לבייש ובוודאי המבייש עובר ג"כ על ולא תונו שהמתבייש מצטער ג"כ. והא דכתבה התורה להלאו דלא תשא עליו חמא, כדי למסמכיה לדין הוכחה, להורותינו דאפילו במקום תוכחה אסור לבייש".
במ"ח שם י"ד

⁸⁰ שו"ע הו"מ ס' ת"כ סעי' ל"ט

⁸¹ בשו"ע שם לא כתב ברבים דוקא אלא כל מלביץ פני חבריו וכן לא כתב הרגיל בכך וז"ל שם "וכל המלביץ פני אדם כשר מישראל בדברים, אין לו חלק לעולם הבא"

⁸² בר"ב על אבות פ"ג מ"א פי' "המתבייש פניו מאדימות תחלה ואח"כ מתלבנות. שהנפש יש לה ב' תנועות אחת לחוץ ואחת לפנים. וכשמביישין את האדם בתחלה הרוח מתנועע לצד חוץ כמי שמתמלא חמה ופניו מאדימות. וכשאינו מוצא טענה כיצד יסיר הבושה ההיא מעל פניו הוא דואג בקרבו ונכנס הרוח לצד פניו מפני הצער ופניו מתכרכמים ומתלבנים וזהו שאמרו (ב"מ נח, ב) בענין ההלבנה דאזיל סומקא ואתי חורא":
ובתוי"ט שם "וי"מ דגרסינן והמאדים במשנה. וכן נמצא במקצת פירוש רש"י":

⁸³ ועיין בפנ"י בב"מ שם "ונראה לי דמהאי טעמא נמי יורד לגיהנם ואינו עולה דידוע דמה שאין נשמת האדם רשע נשרפת בגיהנם כתב התורת חיים בשם הזוהר משום דנשמה גופא נאצלה מתחת כסא הכבוד דכתיב ביה בורסוויץ שביבין דנורא והיא חלק אלוה ממעל מש"ה אין האש שולט בה לשורפה לגמרי, משא"כ בחמא זה דמלביץ כיון דלפי דעתו סובר שלא נברא האדם בצלם אלהים דאל"כ לא הוי מתחיצף נפשיה כולי האי להלביץ פני חבריו שהוא בכלל דבר ה' בזה כמ"ש התוי"ט לכך דנו הקב"ה מדה כנגד מדה שנשמתו נשרפת באש של גיהנם עיין בזה בתורת חיים":

⁸⁴ ועל מה שנאמר כאן בגמ' "כל היורדין לגיהנם עולים חוץ משלשה שיורדין ואין עולין ואלו הן הבא על אשת איש והמלביץ פני חבריו ברבים והמכנה שם רע לחבירו" ובתוד"ה חוץ מג' "ה"פ כל היורדין עולין מיד ואין אור של גיהנם שולט בהן וכו' אבל יש מהם נדונין לעולם המלביץ פני חבריו ברבים דאמר בסמוך אין לו חלק לעולם הבא ויש שעולין לאחר י"ב חדש כגון הבא על אשת איש דמשפט רשעי ישראל בגיהנם י"ב חדש אי נמי מלביץ נמי נהי דאין לו חלק לעולם הבא אינם נדונין יותר מ"ב חדש אלא לאחר י"ב חדש לא היין ולא נדונין ושרויים בלא טובה ובלא רעה וכולהו בשלא עשה תשובה דתשובה מועלת לכל דבר ואיכא למאן דאמר (ברכות ד' לד:) דבעלי תשובה גדולים מאותן. שהיו צדיקים לעולם".

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ץ 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

י"א⁸⁵ דהא שאין לו חלק לעוה"ב הוא דוקא ברגיל בכך⁸⁶ אבל אם אינו רגיל בכך אע"ג דעוון חמור הוא מאד אינו בכלל זה.

כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים⁸⁷, שכן אנו רואים שהאודם הולך מעל פניו והלובן בא ופניו כמת, ומה שבתחילה הוא מאדים, מפני שהדם מתאסף לברוח⁸⁸,

המכנה שם לחבירו ומתבייש עי"ז עובר נמי בלאו זהמגנה חבירו כל כך בדברים וכיוצא בהם בפניו ובפני אחרים עד שנשתנה פניו על ידי זה⁸⁹, עובר על (ויקרא יט פסוק יז) ולא תשא עליו חטא שהזהירה התורה בזה, שלא לביש את חברו ישראל.

יח. מכנה היינו מלבין אף על גב דדש ביה בשמיה

⁸⁵ רמב"ם תשובה פ"ג הי"ד

⁸⁶ הנה על עצם הדבר שדווקא כשרגיל בזה אין לו חלק לעוה"ב, אין צורך לבקש מקורים שיהא זה דבר מפורש בגמ'. שהוצרך ר"ג בר יצחק ליתן טעם משום דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתי חיורא – עדיפא מרוצה ממש, שלא נאמרה בו חומר זה, דאין לו חלק לעוה"ב. שלכן צריך לומר שהוא רק ברגיל בזה, דאינו חושש לרציחה זו, שלא מת ממש, אף שיודע ג"כ שהוא צער גדול להאדם כרציחה. או שלא מחשיב זה לרציחה כלל, שהוא כופר בטעם זה שאמרו חכמים כלל. והרגיל בדבר זה תמיד משמע שהוא מחמת שאינו חושש לרציחה, שאם אך היה נזהר בזה מלהתרגל בהלבנת פנים מאחר שאמרו חכמים שהוא כאילו שופך דמים, אף שאינו מבין הטעם, נמי וודאי יש לו חלק לעוה"ב. אבל כשאירע איזה פעם שבייש את חברו בהלבנת פנים, הא אפשר שאף שחושש לרציחה כזו בהלבנת פנים, נמי אירע זה מצד יצר כעסו ויצר גאוותו וכדומה, שאירע לפי שעה, שאין לדונו אלא על מעשה חטא זה. אך לפ"מ שכתבו מפרשי הרמב"ם בכמה מקומות, שלא נקט דבר שלא נמצא מפורש, בלא לשון יראה לי, לכאורה לא מתורץ עדיין. שו"ת אגרות משה חלק או"ח ה' סי' כ' ועיי"ש מה שאריך

⁸⁷ ועוד כי צער הלבנה מר ממות. ואמרו עליו שאין לו חלק לעולם הבא, מה שלא אמרו ברוצח, כי המלבין פני חברו אינו מכיר גודל חטאו ואין נפשו מרה עליו על עונו כמו הרוצח, ולכן הוא רחוק מהתשובה שע"ת ש"ג קל"ט ועיין בפנ"י שם "דמלבין הוא כאילו שופך דמים הא ליתא דמדקאמר הכל יורדים ועולים משמע דשפיכות דמים גופא נמי עולה, ואפשר נמי דהא דקאמר לעיל כאילו שופך דמים לאו דשקולין הם אלא שיש בכלל ענין זה ענין דשפיכות דמים כיון דאזיל סומקא ואתא חיורא אבל אה"נ דמלבין חמיר משפיכות דמים כיון שמביישו בפני רבים, ותדע דהא במלבין אמרינן בפ"ג דאבות דאין לו חלק לעולם הבא משא"כ בשפיכות דמים וע"ש הטעם בתו"ש בשם מדרש שמואל דהא דמלבין אין לו חלק לעולם הבא יליף לה מדכתיב כי דבר ה' בזה היינו אדם שנברא בצלם אלהים" ועיי"ל מש"כ בשמו

⁸⁸ תוס' שם

⁸⁹ היינו שנתבייש לשון הגמרא דו"ל הגמרא בערכין (דף ט"ז ע"ב) הוכח תוכיח יכול אפילו משתנין פניו ת"ל ולא תשא עליו חטא". שם

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

יזהר שלא⁹⁰ לכנות שם רע לחבירו, אם יש לו כינוי לגנאי אף על פי שהוא רגיל באותו כנוי, ואינו מתבייש בו⁹¹, אם כוונתו לביישו אסור משום איסור אונאה אבל אין בו משום⁹² מלבין פני חבירו⁹³. והרגיל בדבר זה אין לו חלק לעוה"ב. כמו שהתבאר. ומכל מקום היו חז"ל נזהרים שלא לכנות שם לחברם⁹⁴ אפילו כינוי שאינו של גנאי⁹⁵ ואפילו לומר בן פלוני דבר אלי כמו שקוראים העולם לא כינוי אלא קוראו בשמו.

⁹⁰ שו"ע ונו"כ רכח ה

⁹¹ קצושו"ע שם

⁹² כ"מ ברמב"ם דבהל' דעות כתב "ולא יקרא לו שם שהוא בוש ממנו" ובהל' תשובה פ"ג הי"ד כתב סתם על המכנה שם וקורא לחבירו בכינויו דאין לו חלק לעוה"ב וכ"מ בקצושו"ע סי' ס"ג
⁹³ ולכאורה נראה שאע"פ שאינו מתבייש, כדמשמע ברש"י שם, וזה אינו בכלל אונאת דברים, אלא שבגמרא משמע דחמור מאונאת דברים, שהוא בכלל יורדין לגיהנם ואינן עולים. והר"י יחונתן כתב שמ"מ אי אפשר שלא נתבייש, ובכנה"ג מדייק מדברי הרמב"ם והסמ"ג שמפרשים שבאמת מתבייש מהכנוי, אלא שאין פניו מתלבנות. אבל בטור ושו"ע משמע שחומר האיסור הוא משום שכוונתו לביישו, ועי' תוס' פסחים דף קיב ע"א דמשמע שדרך בדיחותא מותר לכנות שם, אפילו שם של גנאי, וצ"ע, ואפשר שגם כונת התוס' באופן שאינו מתכוין לגנאי, וגם כבר רגיל בכך ואינו מתבייש, ולכן מותר בדרך בדיחות. ועי' פלא יועץ ערך כנוי מ"ש בזה, ומדבריו נראה שגם שם משפחה הוא בכלל מכנה שם, ולכן כתב שיש להזהר מלומר הרב קארו או הרב אלשיך, והדבר תמוה, ואפשר שרק לגבי גדולי הדור כתב כן, שדרך להזכירם בשמם ותואריהם, והוא מזכיר רק שם המשפחה. פתחי חושן שם הערה כא

⁹⁴ תוד"ה ולא כינתי מגילה כ"ז ב' ובתוס' הרא"ש שם

⁹⁵ דעל מה דאיתא בגמ' "שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים אמר להם וכו' ולא כינתי שם לחבירי" וכו' הקשו בראשונים "ותימא ומאי רבותיה והלא כל העולם אסור לכנות שם לחביריהם דבמציעא בפרק הזהב אמרינן אין לו חלק לעולם הבא, וי"ל דאפילו בשם כינוי שאינו גנאי לא כינתי" ובתוס' הרא"ש הוסיף "א"י"ל דלא רצה לומר אפילו בן פלוני דבר אלי כמו שקוראים העולם אלא קוראו בשמו".

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

